

'De mensen zelf zijn de sleutel tot succes'

evaluatie portfolio Duurzaamheid

Een duurzame samenleving is wereldwijd een belangrijk onderwerp op de beleidsagenda. Traditionele energiebronnen raken uitgeput, de consumptie-maatschappij heeft gezorgd voor een torenhoge afvalberg en het klimaat is aan het veranderen door een vervuild milieu. Het besef is inmiddels doorgedrongen dat een andere manier van leven, consumeren en energiegebruik noodzakelijk is om ook toekomstige generaties een goed leven te garanderen. Ook de gemeente Dordrecht heeft de handschoen opgepakt en duurzaamheid prominent op de agenda gezet. Met een projectenportfolio wordt extra focus gericht op het realiseren van een aantal aansprekende resultaten. Wat is hiervan het resultaat? Wij, het Onderzoekcentrum Drechtsteden, geven hier in deze factsheet inzicht in.

Inhoud:

1. Conclusies
2. Portfolio: doelen en aanpak
3. Resultaten
4. Meerwaarde, randvoorwaarden en leerpunten
5. Prestaties

In Dordrecht werkt de gemeente, samen met allerlei partners, al langer aan een duurzame samenleving. Met afvalscheiding, educatieve programma's voor kinderen, energiebesparingsbeleid en duurzaam vastgoed. De gemeente vindt dit echter niet voldoende. Het college heeft in 2010 besloten dat duurzaamheid een extra impuls moet krijgen. Het is één van de transformaties in beleid die men in deze raadsperiode wil bereiken. De focus ligt daarbij op klimaatverandering (water en energie), energiegebruik- en opwekking (restwarmte, energiebesparing, duurzame energie), duurzame inrichting (gebouwen, bedrijventerreinen en buitengebied) en flora en fauna (duurzame recreatie). Hierbij is gekozen voor een aanpak met een projectenportfolio, waarin een aantal nieuwe aansprekende projecten én de lopende projecten zijn opgenomen. Doel is duurzaamheid zichtbaarder maken. Met een actiegericht programma en het accent op communicatie en kennisdeling hoopt de gemeente te bereiken dat goede initiatieven en voorbeelden tot bewustwording en duurzamer gedrag leiden bij burgers, bedrijven en instellingen, waaronder de gemeente zelf.¹

Nu, aan het eind van de collegeperiode, heeft de gemeente Dordrecht behoefte aan een evaluatie van de afgelopen periode. Wat is er aangepakt en wat is daarvan het resultaat? Wat zijn randvoorwaarden en belemmeringen? En wat zijn leerpunten? Het gaat hierbij expliciet om een evaluatie op hoofdlijnen.

Opzet

Voor de evaluatie hebben we een aantal relevante documenten bestudeerd (o.a. portfolioplan, communicatieplan, voortgangsverslag). Daarnaast hebben we vijf (groeps)interviews gehouden met het programmateam, interne partners, externe partners en actieve bewoners.

1 Conclusies

Aanzwengelen, opstarten en realiseren, nu uitbreiden en inbedden

De afgelopen periode zijn veel zaken in gang gezet en opgestart. Contracten zijn getekend, de eerste buizen voor het restwarmtenet zijn gelegd, de Energiecoöperatie Dordrecht is opgericht, zonnepanelen zitten in de lift, mogelijkheden voor windenergie worden uitgewerkt, de Duurzaamheidsfabriek is in bedrijf en met de Nieuwe Dordtse Biesbosch wordt een start gemaakt. De energiedoelstellingen komen dichterbij. Ook bij de interne bedrijfsvoering zijn slagen gemaakt om de duurzaamheid te verbeteren. En het aantal initiatieven van burgers en bedrijven groeit, mede dankzij ondersteuning vanuit de gemeente. Kortom, met de portfolio duurzaamheid zijn resultaten geboekt. Maar het is, volgens de betrokkenen, nog lang niet af. Duurzaamheid moet een speerpunt blijven. Belangrijk is nu door te pakken, uit te breiden en te borgen. Hoe dit precies ingevuld en uitgewerkt moet worden, is nog open. Ontwikkelingen, zoals windenergie, mobiliteit en stadslandbouw, moeten daar een plek in krijgen. En de focus moet blijven liggen op meerwaarde voor de stad. Ruimte voor initiatieven van burgers en ondernemers blijft daarbij cruciaal.

Samenwerking georganiseerd, coördinatie en afstemming kan beter

De gemeente heeft binnen de portfolio Duurzaamheid op veel terreinen samenwerking georganiseerd en verbindingen gelegd. Ook heeft zij een belangrijke aanjagende, faciliterende en voorwaardenscheppende rol. Daarmee heeft zij initiatieven van burgers

'Duurzaamheid kent drie dimensies, te weten: **people, planet, profit**. Dat wil zeggen werken aan duurzaamheid doe je voor en met de mensen (people), voor natuur en milieu (planet) en economisch rendabel (profit).'

Bron: Portfolioplan Duurzaamheid

¹ Gemeente Dordrecht. Portfolioplan Duurzaamheid 2010-2014

en bedrijven ondersteund en ervoor gezorgd dat zaken van de grond kwamen. Maar het speelveld van duurzaamheid is groot en er zijn veel partijen actief. Daardoor komt het voor dat verschillende groepen soms met dezelfde zaken bezig zijn. Nog meer coördinatie, informatie-uitwisseling, samenwerking en afstemming is wenselijk. Samen met burgers en ondernemers kan de gemeente hier nog een slag in maken. Hierbij blijft het voor de gemeente de uitdaging een goede balans te zoeken tussen (te veel) ondersteunen en loslaten.

Planet en profit opgepakt, people nog verder brengen

De duurzaamheidsagenda richt zich nu vooral op milieu en energiebesparing. Planet en profit staan voorop. Dat zien we terug in de doelstellingen. People is wat minder in beeld. Zeker, de gemeente heeft in haar activiteiten wel degelijk aandacht besteed aan de 'mens' kant via communicatie, campagnes (energiescan, zonnepanelen) en het stimuleren en ondersteunen van burgerinitiatieven. Ook de Duurzaamheidsfabriek gaat vooral om 'people'. Maar de gemeente kan en wil hierin nog een slag maken. Want 'de mensen zelf zijn de sleutel tot succes'. Zij moeten anders omgaan met afval, consumptie en energie. De 'koplopers' zijn actief en in beeld, maar hoe zit het met de 'volgers'? Het blijkt niet zo gemakkelijk die in beweging te brengen. De gemeente heeft nu onvoldoende inzicht in duurzaam gedrag van mensen en in hoe zij tegen duurzaamheid aankijken. Dat inzicht is nodig om deze groep te kunnen bereiken. En er kan nog meer uit initiatieven van burgers gehaald worden. Bij de doorontwikkeling van dit thema kan de 'people' kant dus nog verder gebracht worden.

2 Portfolio: doelen en aanpak

Visie op duurzaamheid

'De mensen zelf zijn de sleutel tot succes. Anders omgaan met energiegebruik, consumptie en afval is een absolute voorwaarde. Het gemeentebestuur wil vooral als aanjager en bruggebouwer in de stad impulsen aan verduurzaming geven. Tegelijkertijd beseffen we ook dat we vanuit de gemeentelijke organisatie een voorbeeldrol te vervullen hebben. Dat doen we dan ook. We willen investeren in de verduurzaming van onze bedrijfsvoering en in ons vastgoed. En tenslotte hebben we zelf als overheid de zorg voor een duurzaam milieu en natuurbeheer.'

Bron: Portfolioplan Duurzaamheid 2010-2014

In het politiek akkoord heeft het college aangegeven er waarde aan te hechten om snel resultaten te boeken die bovendien goed zichtbaar zijn. Verder is samenwerking met partners in de stad belangrijk in het kader van bestuurlijke vernieuwing. Daarom is gekozen voor een vorm van sturing via een projectenportfolio gecombineerd met duurzaamheidsprojecten in de lijn, voorzien van een 'plus' (zie sturingskader).

Sturingskader

Plus: <ul style="list-style-type: none"> ▪ visie & communicatiestrategie ▪ educatie en gedragsverandering (o.a. inzet Weizigt NMC) ▪ monitoring ▪ aanzet verduurzaming interne bedrijfsvoering 	
Projectenportfolio <u>4 impulsprojecten:</u> <ul style="list-style-type: none"> • Energie Coöperatie Dordrecht • Restwarmtenet • Duurzaamheidsfabriek • Nieuwe Dordtse Biesbosch 	Projecten en activiteiten in de lijn <ul style="list-style-type: none"> • uitvoering Waterbeleidsplan • uitvoering plan Veerman waterveiligheid • uitvoering energiebeleid • duurzame gebiedsontwikkeling Stadswerven en Wielwijk • projecten duurzame bedrijfsterreinen • duurzaamheid en PALT afspraken • stedelijke Ecologische Structuur • projecten duurzame stedelijke mobiliteit • uitvoering Afvalbeleid • beheer stadsparken • verduurzaming gebouwen verbonden partijen en scholen (IHP)

Bron: Portfolio Duurzaamheid, bewerking OCD

Partner voor beleid

De portfolio dient dus als paraplu voor de impulsprojecten en projecten in de lijn. De programmadirecteur is ambtelijk opdrachtgever voor de projecten in de portfolio² en de 'plus'activiteiten. Hij is tevens verantwoordelijk voor het stimuleren en versnellen van duurzaamheidsmaatregelen in het algemeen. Er wordt op de impulsprojecten nauw samengewerkt met andere partners. Externe financiering speelt bij de impulsprojecten een grote rol. De gemeente stimuleert, jaagt aan, faciliteert en geeft het goede voorbeeld.

'De portfolio Duurzaamheid is gemaakt om niet eerst nieuw beleid te hoeven maken (daar is al veel op gebeurd). Het gaat juist om doorpakken, om het opwekken van nieuwe energie binnen en buiten, om door te gaan met duurzaamheid. We wilden niet eerst een kant en klaar plan op stellen, maar een portfolio [...] met name om de stad (nog) meer in beweging te krijgen op het gebied van duurzaamheid. [...]. De 4 impulsprojecten zijn de grote uithangborden om de omslag nog meer zichtbaar te maken.'

Bron: interviewverslag programmateam

In het portfolioplan zijn zeven doelstellingen geformuleerd (zie kader). Deze zijn deels gekoppeld aan projecten en activiteiten in de lijn, maar de impulsprojecten leveren hier deels ook een bijdrage aan. We komen hierop terug in paragraaf 5.

Doelstellingen portfolio Duurzaamheid

1. *Energiebesparing: in 2015 is 11% energiebesparing gerealiseerd.*
2. *Duurzame energie: in 2015 wordt 3% van de energie duurzaam geproduceerd.*
3. *Water: het verbeteren van de waterkwaliteit (volgens de Kaderrichtlijn Water), waterkwaliteit (volgens de Nationaal Bestuursakkoord Water-Actueel) en verhogen van de waterveiligheid (volgens de Waterwet en Nationaal Waterplan.)*
4. *Ontwikkelen en inrichten van 396 ha nieuw recreatiegebied en 788 ha nieuw natuurgebied, deels in de Sliedrechtse Biesbosch, en bevorderen van duurzame recreatie met respect voor natuur en landschap.*
5. *Behoud van de huidige kwaliteit van stadsparken.*
6. *Afvalinzameling en nuttig gebruik van afval (hergebruik): in 2015 voldoen aan doelstelling Landelijk Afvalbeheerplan: verhogen van het nuttig (her)gebruik van huishoudelijk afval naar 60%.*
7. *Milieubewust gedrag en handelen bevorderen (Duurzaamheidscentrum Weizigt en eigen organisatie).*

De evaluatie van de portfolio duurzaamheid is, zoals eerder gezegd, op hoofdlijnen. We kijken globaal naar de opbrengsten, meerwaarde en leerpunten van het programma. We zoomen daarbij in op de impulsprojecten en de 'plus'onderdelen communicatie en duurzaamheid interne bedrijfsvoering. De concrete projecten in de lijn zijn geen onderwerp van de evaluatie, omdat dat binnen het bestek van dit onderzoek niet haalbaar was. Wel kijken we bij de resultaten iets breder dan de impulsprojecten. Hierna geven we een korte beschrijving van de vier impulsprojecten en de 'plus'.

Impulsprojecten

Energiecoöperatie Dordrecht

De Energiecoöperatie Dordrecht (ECD) is half 2012 opgericht als samenwerking tussen de gemeente en HVC. Deze coöperatie heeft tot doel om de advisering over en de stimulering van de toepassing van duurzame energiebronnen te versnellen. De ECD fungeert als energieloket voor burgers en ondernemers. Zij kunnen hier een energieadvies aanvragen en via de Zonatlas, die de ECD in 2013 in Dordrecht introduceerde, zicht krijgen op mogelijkheden en rendement van de aanleg van zonnepanelen. De ECD voert ook energiescans uit en voorziet gemeentelijke panden van zonnepanelen.

² met uitzondering van de Nieuwe Dordtse Biesbosch

Restwarmtenet

Restwarmtenet is een project van het afval- en energiebedrijf HVC dat ondersteund en gefaciliteerd wordt door de gemeente. Hierbij wordt restwarmte van afvalverbranding van HVC benut voor de verwarming van tenminste 6.000 nieuwe en bestaande woningen via een aan te leggen restwarmtenet. Dit leidt tot energiebesparing en CO₂-reductie. De inzet is gericht op het tot stand brengen van contracten met deelnemende partijen. Ook wordt het project stoomlevering aan Dupont afgeregeld. Dit project wordt getrokken door HVC. De gemeente heeft bij de aanleg van het restwarmtenet een voorwaardenscheppende rol.

Duurzaamheidsfabriek

De Duurzaamheidsfabriek is een samenwerking tussen technologische bedrijven en het onderwijs en is ontwikkeld door het bedrijfsleven, Da Vinci College en de gemeente. De fabriek is een kenniscentrum voor duurzame ontwikkeling (energietransitie, machinebouw en besturingstechniek, duurzaam ontwerpen/materiaalontwikkeling en duurzame mobiliteit). Deze biedt een leer- en werkomgeving voor studenten van vmbo tot wo. Het bedrijfsleven ontwikkelt en test producten in de werkplaatsen en labs en vervult een deel van de onderwijstaak. De Duurzaamheidsfabriek geeft gestalte aan een nieuw concept van leren en werken, waarmee op het Leerpark wordt gewerkt. De Duurzaamheidsfabriek is voor de gemeente Dordrecht ook een belangrijk instrument in het kader van het speerpunt arbeidsmarktbeleid.

Nieuwe Dordtse Biesbosch

Met de Nieuwe Dordtse Biesbosch worden nieuwe natuur- en recreatiegebieden gecreëerd. Het doel is duurzame recreatie met respect voor de aanwezige en beoogde natuur- en landschapswaarden. Men zet hierbij in op het ontwikkelen van duurzaam vervoer binnen dit gebied: een wit vervoersplan (wandelen, fietsen, kanoën en elektrisch varen), inclusief eenvoudige duurzame voorzieningen onderweg, maar ook GPS-faciliteiten. Daarnaast wil men een duurzaam bezoekerscentrum neerzetten, niet alleen qua gebouw, maar ook qua informatie, educatie, producten, horeca en het aanbod van duurzame arrangementen. Dit wordt in samenspraak met duurzame ondernemers en onderwijs ontwikkeld. Dit centrum is ook onderdeel van het EU-project Sustainable Tourism in Estuary Parcs (STEP).

'Plus'

Communicatie

Communicatie, educatie en participatie zijn belangrijke instrumenten om inspanningen binnen de impulsprojecten zichtbaar te maken voor verschillende doelgroepen, zoals inwoners, ondernemers, scholen en maatschappelijke instellingen. Dat versterkt het duurzaamheidsimago van de gemeente en partners. Daarnaast wil de gemeente ontmoeting organiseren, zodat mensen met elkaar kennis kunnen uitwisselen en elkaar kunnen inspireren. Op deze wijze probeert men bewustzijn en duurzaam gedrag te bevorderen. Hierbij wil de gemeente aanhaken bij initiatieven die vanuit bewoners en bedrijven komen.

Interne duurzaamheid

De gemeente wil binnen de gemeentelijke organisatie duurzame maatregelen doorvoeren die maatschappelijk wenselijk en financieel voordelig zijn. Het gaat om een duurzamere bedrijfsvoering, gemeentelijk vastgoed waar de gemeente zelf gebruiker is energiezuiniger maken, een schoner gemeentelijk wagenpark en duurzame inkoop.

3 Resultaten

'Waar staan we nu? Alle projecten zijn in de fase van realisatie, de contracten zijn getekend, alles is besloten in de gemeenteraad. Is de stad daarmee duurzamer geworden? Ik denk het wel, maar ervaart de burger dit ook?'

Bron: interviewverslag programmateam

Wat zijn nu de resultaten van de portfolio Duurzaamheid? Wat is bereikt? Kijken we naar de activiteiten, dan is er veel in gang gezet. We beschrijven eerst kort een aantal belangrijke algemene activiteiten en resultaten. Daarna zoomen we in op de impulsprojecten. En ten slotte staan we stil bij de 'plus'punten communicatie en interne bedrijfsvoering.

Energieakkoord voor duurzame groei (september 2013)

Het akkoord is tot stand gekomen met medewerking van 40 partners. Het biedt een basis voor een breed gedragen, robuust en toekomstbestendig energie- en klimaatbeleid. Naar verwachting zal het akkoord veel in beweging brengen.

Algemeen

De activiteiten die onderdeel zijn van het algemene beleidsprogramma Milieu en duurzaamheid, zijn grotendeels uitgevoerd. En bij de projecten in de lijn zijn zeker resultaten geboekt. Het voert te ver deze hier allemaal te benoemen. Activiteiten in de lijn hebben kaderscheppend (milieubeleidsplan), voorwaardenscheppend (afspraken energiebesparing, aansluiting restwarmtenet) of meer concreet (ecologische projecten) een bijdrage hebben geleverd aan duurzaamheid. Noemenswaardig is verder de gezamenlijke inkoop van zonnepanelen, die de gemeente Dordrecht –samen met de andere Drechtsteden gemeenten- heeft geïnitieerd en ondersteund. Samen met HVC wordt momenteel geëxperimenteerd met een betere afvalscheiding vooraf. Op het terrein van duurzame energie zijn mogelijkheden verkend voor het opwekken van zonne-energie op gemeentedaken en grootschalige windenergie. Inmiddels heeft de ECD op tien gymzalen zonnepanelen geplaatst (zie ook hierna). En er ligt een Uitvoeringsagenda Windenergie, waarin voorzien wordt in het plaatsen van vier windmolens in 2014.

De gemeente heeft met de portfolio, zoals eerder aangegeven, vooral een taak als stimulator, aanjager en facilitator. Een voorbeeld hiervan is het bedrijvenplatform MVO Drechtsteden, dat is ontstaan vanuit een initiatief van de gemeente Dordrecht. Inmiddels zijn vier bijeenkomsten geweest en zijn 35 bedrijven lid. Ook faciliteert de gemeente het platform Duurzaamheid, een burgerinitiatie dat mensen en ondernemers bijeenbrengt die met duurzaamheid aan de slag willen. Dit initiatief is onafhankelijk van de gemeente, maar krijgt een podium via de website Dordt Duurzaam. Duurzaamheidscentrum Weizigt faciliteert de duurzaamheidscafé's en andere bijeenkomsten van dit platform. Hier komen per keer zo'n 60 tot 80 mensen op af. Vanuit deze platforms komen weer vragen, ideeën en initiatieven waarop de gemeente aanhaakt. Een voorbeeld is de ondersteuning van het platform Duurzaamheid bij het opzetten van een netwerk voor stadslandbouw in Dordrecht. Hierover is een minisymposium georganiseerd, waar ruim 80 mensen aan hebben deelgenomen. Op deze wijze draagt de gemeente bij aan het verbinden van partijen.

Ook bij de impulsprojecten heeft de gemeente vooral een aanjagende, verbindende en voorwaardenscheppende rol. Hierna beschrijven we kort per project de resultaten.

Impulsprojecten

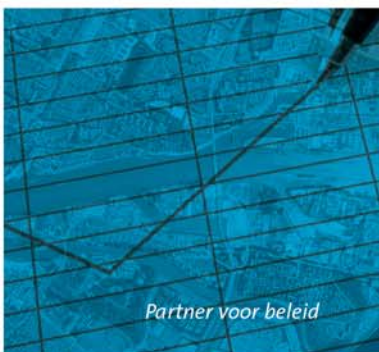
Energiecoöperatie Dordrecht (ECD)

Omdat energiebesparing een belangrijke component is in het staande energiebeleid, is de ECD begonnen met een energiebesparingsactie voor de bestaande woningbouw. Hierbij biedt zij voordelige energieadviezen (energiescans) aan. Tot nu toe zijn circa 6.000 woningeigenaren aangeschreven, van wie circa 500 zijn ingegaan op dit aanbod. Dit heeft geresulteerd in het aanpassen van 90 woningen. De maatregelen variëren van het aanbrengen van zonnepanelen tot spouwmuurisolatie. Verder heeft de actie samenwerking op straatniveau opgeleverd waarbij de scan leidde tot een gezamenlijke aanbesteding voor meer woningen. Ook ondersteunt de ECD de energiebesparingsactie in de Drechtsteden. De resultaten van het energiebesparingproject zijn in lijn met andere in het land lopende initiatieven. Gehoopt werd op een groter succes, maar het blijkt lastiger dan verwacht mensen over te halen te investeren in energiebesparing, zeker in deze moeilijke economische tijd.

Tegelijk met de energiebesparingsactie is een business case ontwikkeld voor zonne-energie op gemeentedaken. In juli 2013 zijn op tien gymzalen zonnepanelen geplaatst. Een volgende ronde is in voorbereiding. Volgend jaar gaat de ECD activiteiten ontplooiën op het gebied van de opwekking van duurzame energie (zon en wind) en energiebesparing. Het recent afgesloten landelijke Energieakkoord biedt mogelijkheden voor de ECD om een volgende stap te zetten.

Restwarmtenet

Inmiddels zijn de contracten tussen HVC, Woonbron, Trivire en gemeente gesloten. De warmteleidingen zijn meegelegd bij rioleringswerkzaamheden in de Staart en in Reeweg-Oost. De aanleg van de stoomleiding voor Dupont is in een vergevorderd stadium en zal eind 2013 operationeel zijn. De gemeente heeft hierbij naar het oordeel van HVC haar voorwaardenscheppende rol goed opgepakt door op tijd te zorgen voor vergunningverlening en actieve informatie te verstrekken over mogelijkheden buizen voor het restwarmtenet aan te leggen. De gemeente heeft hierbij een stimulerende rol gespeeld en aanbieder en afnemers bij elkaar gebracht. Door eigen gebouwen op het restwarmtenet aan te (laten) sluiten, geeft de gemeente ook het goede voorbeeld. Wel is het proces minder snel verlopen dan gepland, doordat de besluitvorming bij de externe aandeelhouders van HVC meer tijd heeft gevergd.

Duurzaamheidsfabriek

In december 2011 heeft de Duurzaamheidsfabriek een landelijke prijs gekregen voor het beste duurzaamheidsplan. Eind 2012 zijn alle contracten met de deelnemende bedrijven getekend en in oktober 2013 is de Duurzaamheidsfabriek officieel geopend.

Urgenda,³ die eerder door de gemeente al bij het Leerpark was betrokken, heeft het Leerpark en de Duurzaamheidsfabriek benoemd als nationaal icoon voor duurzaamheid en sociale innovatie. In dat kader hebben zij, in opdracht van de gemeente, groepssessies georganiseerd om leerlingen, docenten en toekomstige bewoners met elkaar in contact te brengen. Rondom de Duurzaamheidsfabriek is inmiddels een breed netwerk opgebouwd. Er is veel aandacht geweest voor het innovatieve karakter van de fabriek door congressen, bezoeken en bedrijfsuitjes. Ook is het event TechniekDock hier georganiseerd, waarbij 2.300 basisschoolleerlingen kennis hebben gemaakt met techniek.

Op dit moment is een groot deel van de bedrijfsruimte verhuurd en kan de eerste lichte leerlingen kennis maken en ervaring opdoen met duurzame technologieën. Ook bedrijven organiseren bij- en nascholing in de fabriek. Hiermee gaat de Duurzaamheidsfabriek de volgende fase in als innovatief kenniscentrum. De uitdaging is dan om haar –landelijke- voorbeeldfunctie te behouden.

Nieuwe Dordtse Biesbosch

De overeenkomst over de Nieuwe Dordtse Biesbosch is in voorbereiding. De raad heeft ingestemd met het bestemmingsplan voor de Nieuwe Dordtse Biesbosch. Hiertegen is echter door andere partijen bezwaar aangetekend. In afwachting van de bodemprocedure staat een aantal onderdelen 'on hold'. Het oorspronkelijke gebied is verkleind en de inrichting wordt wat soberder. Reden hiervoor is dat er minder middelen vanuit het Rijk komen, waardoor de provincie minder inzet op nieuwe ontwikkelingen in de natuur. Inmiddels heeft het college het programma van eisen vastgesteld voor dit gebied.

'Plus'

Communicatie

De visie en activiteiten zijn uitgewerkt in een communicatieplan. Hierin is per doelgroep een communicatieboodschap uitgewerkt. 'Dordt Duurzaam' blijft de centrale slogan. Instrumenten zijn een maandelijks nieuwsbrief, twitter (gezamenlijk ruim 1.800 abonnees en volgers), gemeentenuws, een interne (strategisch-bestuurlijke) en externe duurzaamheidskalender, bijeenkomsten en een vernieuwde website. Daarnaast heeft de gemeente rondom allerlei onderwerpen ontmoeting georganiseerd en gefaciliteerd. Zo biedt de website van Dordt Duurzaam een podium voor het Platform Duurzaamheid. Ook faciliteert de website de publieksstemming rondom de MVO Award Drechtsteden, een initiatief van Fairtrade Dordt. Ten slotte heeft de gemeente breed gecommuniceerd op allerlei terreinen, zowel in het kader van de impulsprojecten als algemeen.

Interne duurzaamheid

Binnen de gemeentelijke organisatie is de afvalscheiding geoptimaliseerd en er is duurzame verlichting aangebracht in het stadskantoor, stadhuis, vijf parkeergarages en twee fietsenstallingen. Er zijn nieuwe meerjarige onderhoudsplannen opgesteld met aandacht voor duurzaamheidsmaatregelen. Verder heeft de gemeente vier elektrische auto's aangeschaft en onderzoekt andere mogelijkheden voor een energiezuiniger wagenpark. Overall is dubbelzijdig printen als standaard ingesteld. Ook zijn de mogelijkheden verkend voor een duurzamere inkoop.

4 Meerwaarde, randvoorwaarden en leerpunten

'Nu is van alles in gang gezet, maar we zijn er nog niet. Het beeld moet niet ontstaan dat we alles al hebben bereikt. De fase van opstarten/aanzwengelen is geweest, nu gaat het over uitbreiden en inbedden.'

Bron: interviewverslag programmateam

³ Urgenda is de actie-organisatie voor duurzaamheid en innovatie die Nederland, samen met bedrijven, overheden, maatschappelijke organisaties en particulieren sneller duurzaam willen maken. Dat doen ze aan de hand van een lange-termijnvisie, een concreet actieplan tot en met 2050 en icoonprojecten.

Meerwaarde

Wat levert de portfolio nu op? Wat is de meerwaarde? Het benoemen van duurzaamheid als speerpunt en daarbinnen de impulsprojecten heeft het onderwerp op de agenda geplaatst. Dat heeft bijvoorbeeld voor het restwarmtenet, wat lang niet van de grond kwam, tot focus, versnelling en resultaten geleid. En de ontwikkeling van de Duurzaamheidsfabriek heeft bijgedragen aan de profilering van Dordrecht als 'duurzame' gemeente. Wél kan volgens Urgenda de 'branding' hiervan nog beter. De portfolio heeft, mede door de plus van communicatie, bewegingen op gang gebracht. En er zijn verbindingen tot stand gekomen. Voorbeelden zijn het eerder al genoemde bedrijvenplatform MVO Drechtsteden en de activiteiten rondom het thema stadslandbouw. Het aantal initiatieven groeit. Maar ook intern is binnen de ambtelijke organisatie een beweging op gang gekomen. De sector stadsbeheer geeft hierbij het goede voorbeeld. De 'bundeling van krachten' en de extra profilering hebben dus zeker resultaat geboekt.

Randvoorwaarden/belemmeringen

Om duurzaamheid van de grond te krijgen zijn partners in de stad cruciaal: bedrijven, ondernemers en bewoners. De rol van de gemeente bij de verschillende projecten is zoals eerder al gezegd stimulerend, voorwaardenscheppend en faciliterend. Maar de partners moeten het veelal doen. Het tempo van activiteiten hangt dus ook af van het tempo van de partners. Zo is bij het aanleggen van het restwarmtenet vertraging opgetreden, doordat de besluitvorming bij HVC langer duurde. Dat zijn factoren waar je als gemeente weinig invloed op hebt. De gemeente moet in soms complexe trajecten partners op één lijn krijgen. Dat kost tijd en is niet altijd gemakkelijk, omdat je met allerlei belangen te maken hebt. Dat kan vertraging met zich mee brengen.

De gemeente is niet op de hoogte van alle burgerinitiatieven en actieve burgers weten niet altijd waar de gemeente en/of externe partners mee bezig zijn. Het platform Duurzaamheid is actief, maar geeft aan soms afstemming te missen met wat er elders gebeurt. Zij hebben behoefte aan meer coördinatie. Soms zijn er verschillende initiatieven rond eenzelfde thema, waarbij men dit niet van elkaar weet. Ook leeft er bij het platform de wens naar meer -informele- samenwerking en afstemming.

Leerpunten

Duurzaamheid is een belangrijk thema, wat ook landelijk met het Energieakkoord prominent op de agenda staat. Wereldwijd is er sprake van een transitie. De extra aandacht voor duurzaamheid blijft volgens de betrokkenen dan ook nodig. Met aandacht voor nieuwe ontwikkelingen, zoals windenergie, mobiliteit en stadslandbouw, en focus op de meerwaarde voor de stad.

'De mensen zelf zijn de sleutel tot succes', zo geeft de gemeente in haar visie op duurzaamheid aan. Via communicatie, campagnes (energiescan, zonnepanelen), het ondersteunen van initiatieven van bewoners en ondernemers, heeft de gemeente hier aandacht aan besteed. Dat heeft resultaten opgeleverd, maar de gemeente wil meer. Zij heeft naar haar idee nog onvoldoende inzicht in duurzaam gedrag van mensen en hoe zij duurzaamheid ervaren. Dat de gemeente met duurzaamheid bezig is, daar zijn de meeste mensen zich wel van bewust. Bij het opmaken van de tussenbalans gaf 80% van het bewonerspanel aan (enigszins) gemerkt te hebben dat het college zich inzet voor een duurzaam Dordrecht.⁴ Maar wat merkt men van specifieke acties en wat is daar het effect van? De 'koplopers' zijn actief en in beeld maar er moet nog een brug geslagen worden naar de 'volgers'. Daar wil de gemeente extra op inzetten. En er komen steeds meer initiatieven, maar de gemeente heeft deze nu niet allemaal in beeld. Daar is nog meer uit te halen.

De gemeente blijft zoeken naar de manier waarop zij het beste in kan spelen op initiatieven van buitenaf. Wat kan je bieden en welke rol past daarbij? De gemeente wil stimuleren, maar geen al te sturende rol vervullen. De uitdaging hierbij is een balans te vinden tussen -te veel- ondersteunen en loslaten. Want anders loop je het risico initiatieven van actieve bewoners en ondernemers 'dood te knuffelen'. Daarbij moet je als gemeente soms ook 'op je handen gaan zitten'. Dat is een leer- en ontwikkelproces.

Vanuit de bewoners komt ten slotte de vraag om aandacht voor 'het gewone gezin'. De doelen zijn nu vooral op macroniveau neergezet. Restwarmtenet, zonnepanelen, windenergie leveren zeker besparingen op. Maar je moet ook kijken naar haalbaarheid voor de gemiddelde huishoudens. Voor deze groep zijn besparingen ook belangrijk als je kijkt naar de energierekening. Daar zou meer aandacht voor moeten komen.

⁴ OCD (2012) Speerpunten college.

5 Prestaties

De doelstellingen in het portfolioplan sluiten grotendeels aan op de programma-indicatoren die in de programmakaart Milieu en duurzaamheid zijn opgenomen. Hierna geven we eerst een beknopt overzicht van de programma-indicatoren. Daarna gaan we nog kort in op de overige prestatie-indicatoren.

Programma-indicatoren

De ontwikkeling op de programma-indicatoren (zie bijlage 1 voor een toelichting) zijn over het geheel genomen positief. Het (her)gebruik van afval is gestegen en even hoog of hoger dan in de referentiegemeenten.

Tabel 1 Indicatoren programma Milieu en duurzaamheid

onderwerp	0-waarde	actuele waarde	streefwaarde
aandeel van het totaal aan huishoudelijk afval dat nuttig (her)gebruikt wordt	48,4% (2008)	52% (2011)	60% (2015)
geschat energiegebruik corporatiewoningen voor ruimteverwarming	100% (2009)	97% (2013)	90% (2015)
verwachte energiebesparing die bereikt wordt door afgesproken ambities en energiemaatregelen door burgers en ondernemingen	4,4 p/j (100%; 2009)	96% (2013)	90% (2015)
aantal woningen dat aangesloten is op een nog aan te leggen warmtenet, dat gebruik maakt van restwarmte bij bedrijven	0 (2009)	4.000 (2013)	3.000 (2015) 8.000-10.000 (2020)
percentage duurzaam geproduceerde energie	0% (2009)	1,5% (2013)	3% (2015)
aantal leerlingen dat gebruik maakt van de educatieve programma's van Duurzaamheidscentrum Weizigt	20.150 (2011)	20.560 (2012)	20.000 (2012)

Ook met de energiebesparing en duurzame energie gaat het de goede kant op. De uitbreiding van het restwarmtenet, de acties op het terrein van zonne-energie en de verwachte inzet op windenergie zorgen voor een positieve ontwikkeling. Hiermee verwacht de gemeente haar doelen vanaf 2015 grotendeels te behalen.⁵

Overige prestatie-indicatoren

In de programmakaart Milieu en duurzaamheid zijn, zoals gezegd, geen prestatie-indicatoren opgenomen voor twee doelen:

- het ontwikkelen van een nieuw recreatie- en natuurgebied en bevorderen van duurzame recreatie,
- behoud van de huidige kwaliteit van de stadsparken.

Het eerste doel is direct gekoppeld aan de realisatie van de Nieuwe Dordtse Biesbosch. Wanneer dat is gerealiseerd, is het formuleren van doelen met betrekking tot duurzame recreatie pas aan de orde. Hierbij kan gedacht worden aan bekendheid met, gebruik van en beleving van het gebied en de verschillende aspecten (wandel- en fietspaden, recreatieve mogelijkheden, bezoekerscentrum etc.).

Het tweede doel maakt onderdeel uit van de doelen onder het thema leefbaarheid. Op dit moment loopt er in het omnibusonderzoek van Dordrecht een aantal vragen mee naar bekendheid met en beleving van de stadsparken in Dordrecht. Hieruit kunnen we informatie halen die voor dit doel van belang zijn.

Mogelijke andere prestatie-indicatoren

Zoals eerder in de factsheet al diverse malen is aangegeven, is het duurzame gedrag en de duurzaamheidsbeleving van de burger nog grotendeels een 'black box'. Meer inzicht hierin is gewenst om groepen beter te kunnen benaderen met informatie en acties. Hieraan gekoppeld kunnen eventueel prestatie-indicatoren uitgewerkt worden.

⁵ Voor een uitgebreidere analyse verwijzen we naar de OCD-factsheet 'Evaluatie collegeprogramma Dordrecht 2010-2014'.

Onderzoekcentrum
Drechtsteden

Geïnterviewden

*Portefeuillehouder:
Harry Wagemakers, wethouder*

*Programmteam:
Rein Meester, programmadirecteur
Erika Kuilder, portfolio-manager t/m half 2013
Petra Godefrooij, portfolio-manger vanaf half 2013
Jonne van Bochove, communicatiemedewerker*

*Interne partners:
Louise Bergenhenegouwen, directeur Duurzaamheidscentrum Weizigt
Rob van Wallenburg, hoofd SO
Theo Santegoets, bureauhoofd SB*

*Externe partners:
Dion van Steensel, directeur HVC
Sandra van Kampen, Urgenda*

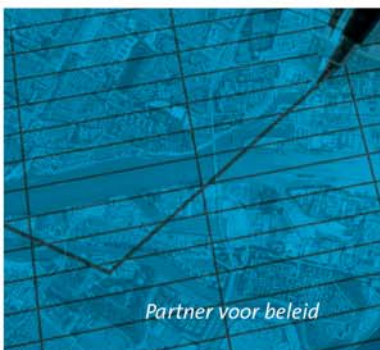
*Platform Duurzaamheid/ de Drechtse Stroom:
Theo de Rooij
Jan de Keizer
Bas Heijstek*

*dr. M.G. Weide
drs. J.M.A. Schalk
november 2013*

*Postbus 619
3300 AP Dordrecht
(078) 770 39 05*

*ocd@drechtsteden.nl
www.onderzoekcentrumdrechtsteden.nl*

Bijlage 1: Toelichting programma-indicatoren

Aandeel van het totaal aan huishoudelijk afval dat nuttig (her)gebruikt wordt: percentage nuttige toepassing van het totaal aan huishoudelijk afval; uit Landelijk Afvalbeheerplan 2009-2021

Bron: Netwerk/HVC

Geschat energiegebruik corporatiewoningen voor ruimteverwarming: berekening op basis van kengetallen van geplande en gerealiseerde energiemaatregelen

Bron: Trivire, Woonbron

Verwachte energiebesparing die bereikt wordt door afgesproken ambities en energiemaatregelen door burgers en ondernemingen: energiebesparing aan de hand van afgesproken ambities en energiemaatregelen door burgers en ondernemingen; nulmeting 'masterplan duurzame energie Dordrecht' energiegebruik Dordrecht minus in Dordrecht opgewekte duurzame energie, exclusief transportbrandstoffen en oliederivaten

Bron: HVC/gemeente Dordrecht/DaVinci

Aantal woningen dat aangesloten is op een nog aan te leggen warmtenet, dat gebruik maakt van restwarmte bij bedrijven: aantal aansluitingen restwarmtenet

Bron: HVC/Eneco